

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра спортивного туризму

Феленчак Ю.Б.

Загальні теоретично-методологічні основи організації екскурсійної діяльності

Лекція з навчальної дисципліни

„ЕКСКУРСОЛОГІЯ”

Для студентів спеціальності 242 Туризм

(спеціалізація «Туризмознавство»)

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри

спортивного туризму

„31” серпня 2018 р. протокол № 1

Зав.каф _____ А.О.Кухтій

Загальні теоретично-методологічні основи організації екскурсійної діяльності

1. Сутність і завдання екскурсійної теорії
2. Сутність і завдання екскурсійної методики.
3. Специфіка екскурсійного методу пізнання.
4. Напрямки вдосконалення екскурсійної методики.

1. Сутність і завдання екскурсійної теорії

Теорія екскурсійного справи - це сума наукових положень, що у основі управлінсько-організаційних заходів і виробничо-обслуговуючої діяльності з формуванням, просуванням, у продажу і надання послуг: організаційного, інформаційно-методичного і сервісного забезпечення задоволення потреб населення екскурсійному обслуговуванні - екскурсійної діяльності.

Більш інтенсивний розвиток екскурсійної теорії почалося в 70-х роках. Це пояснюється передачею екскурсійної справи профспілкам, які створили спеціалізований підрозділ - Головне екскурсійне управління, Центральну науково-дослідну лабораторію з туризму та екскурсій і Центральні курси з навчання туристсько-екскурсійних працівників.

Розвиток екскурсійної теорії пов'язано також з розширенням екскурсійного обслуговування, зміною ролі екскурсії, тобто перетворенням її з форми відпочинку та розваги в невід'ємну частину ідейно-виховної та культурно-масової роботи з населенням. У екскурсії з'явилися нові функції, уточнилися ознаки, підвищився науковий рівень екскурсійних заходів, визначилися психолого-педагогічні основи екскурсійної пропаганди, більш цілеспрямовано став використовуватися принцип наочності, з'явилася нормативна методологія, зросли кадри організаторів, методистів і екскурсоводів.

Постійна увага до питань екскурсійної теорії приділяла кафедра екскурсійної роботи Російської міжнародної академії туризму (раніше ІПК працівників туристсько-екскурсійних організацій). Результатом цієї роботи було опублікування в 1992 р. навчальний посібник у трьох частинах "екскурсоведення". Перша частина цього посібника "Основи екскурсійної теорії" більш повно, ніж у попередніх виданнях, висвітлює питання теорії. Однак і в даний час екскурсійна теорія не стоїть на місці. Важливі явища в житті туристсько-екскурсійних організацій, бюро подорожей та екскурсій, державних та відомчих музеїв - це нові форми обслуговування споживачів, досвід ентузіастів, який, стаючи надбанням екскурсійних установ, тисяч методистів, екскурсоводів, викладачів навчальних закладів, призводить до того, що окремі положення екскурсійної теорії розвиваються, замінюються

новими, більш досконалими. Виникнення і розвиток теорії є результатом узагальнення пізнавальної діяльності, повсякденної праці тисяч екскурсоводів

2. Сутність і завдання екскурсійної методики

Екскурсійна методика розглядається в декількох аспектах: як основа професійної майстерності екскурсоводів; як механізм, який удосконалює «подачу» матеріалу; як процес упорядкування діяльності екскурсовода. Методика допомагає екскурсантам побачити, запам'ятати і зрозуміти значно більше, ніж на лекції, розкриває ту ж тему. Так відбувається тому, що методика лектора в значній своїй частині заснована на різного роду повідомленнях і описах, лекційний розповідь ведеться у відриві від об'єктів опису.

Екскурсійна методика складається з кількох самостійних, пов'язаних один з одним частин:

- Методики розробки нової для даного бюро теми;
- Методики розробки екскурсоводом нової для нього теми, але вже розробленої в даному бюро;
- Методики підготовки екскурсовода до проведення чергової екскурсії;
- Методики проведення екскурсії;
- Методики послеекскурсійної роботи.

Аспекти екскурсійної методики: основа професійної майстерності екскурсовода, механізм подачі матеріалу, процес упорядкування діяльності екскурсовода в ході підготовки і проведення екскурсії.

Екскурсійна методика пов'язана з такими поняттями як розповідь і показ. На питання про співвідношення показу і розповіді в екскурсії методика дає однозначну відповідь: від показу до розповіді. Починати слід з показу, зі зорових чи інших (дотикових, нюхових) вражень, а потім вже вводити розповідь. Методика враховує здатність об'єкта привертати увагу, використовує різні засоби посилення уваги екскурсантів.

Ще одне завдання методики – підказати найбільш ефективно використання методичних прийомів ведення екскурсії. Екскурсійна методика враховує питання емоційного впливу на екскурсантів.

Предметом екскурсійної методики є цілеспрямоване вивчення, систематизація, формулювання, роз'яснення і застосування на практиці засобів і методів виховання і навчання, а також методичних прийомів, за допомогою яких працівники екскурсійних установ здійснюють свою діяльність. Екскурсійна методика узагальнює досвід проведення екскурсій, розробляє і пропонує такі методичні прийоми, які виправдали себе на практиці і забезпечують найвищу ефективність розкриття і сприйняття теми.

3. Специфіка екскурсійного методу пізнання

Екскурсійний метод є основою екскурсійного процесу і являє собою сукупність способів і прийомів повідомлення знань. Основу такої сукупності становлять: наочність; обов'язкове поєднання двох елементів - показу і розповіді; оптимальна взаємодія трьох компонентів – екскурсовода, екскурсійних об'єктів і екскурсантів; рух екскурсантів (моторність) за певним маршрутом з метою вивчення об'єктів у місці їх природного розташування.

Комплексний характер екскурсійного методу реалізується завдяки дії механізмів повідомлення знань екскурсоводом і засвоєння цих знань екскурсантами.

Серед методів навчання, запозичених екскурсознавством у педагогіки, можна назвати: словесні, наочні і практичні методи. В розповіді екскурсоводи використовують вербальні методи, усний виклад матеріалу, бесіда, пояснення, переказ змісту певного літературного джерела, пояснювальне читання. В значній частині показу використовують наочні методи: демонстрація об'єктів, що вивчаються, в природі або на зображеннях; практичні методи - самостійна робота екскурсантів над засвоєнням матеріалу, огляд об'єктів тощо. Сприйняття екскурсійного матеріалу ґрунтується на поєднанні трьох видів психічних процесів: пізнавальних (відчуття, мислення, уява), емоційних (переживання), волевих (зусилля для утримання уваги, активізація роботи пам'яті).

Екскурсійна методика використовує різноманітні засоби активізації сприйняття матеріалу, ґрунтуючись на використанні здобутків методів психології. Велику роль у цьому відіграють різноманітні форми розповіді. Одна з них - проблемний виклад матеріалу: екскурсовод ставить питання, яке потребує вирішення, і залучає екскурсантів до пошуку необхідної відповіді. Інший спосіб - перехід у розповіді від монологу до діалогу.

В екскурсійній практиці широко використовується аналогія - загально-науковий метод, який передбачає активізацію різноманітних асоціацій екскурсантів. Використовуючи індуктивний метод екскурсовод узагальнює окремі факти і робить висновки на основі викладеного матеріалу, просуваючись від конкретного до загального, від одиничних фактів до загального висновку. Використовуючи дедуктивний метод, він розвиває думку від загального до конкретного і за допомогою аргументів доводить тезу, висунуту на початку.

Індуктивний і дедуктивний методи пізнання мають таке саме значення для методики, як аналіз і синтез. Однак, є суттєва різниця у їх застосуванні. Якщо індукція і дедукція активно використовуються в розповіді, то аналіз і синтез активно застосовують в тій частині екскурсії, яка отримала умовну назву «показ».

Сутність екскурсійного аналізу передбачає детальне дослідження об'єкта шляхом його уявного поділу на частини з виділенням їхніх ознак, що спрямоване на формування поняття про навколишнє середовище.

З-поміж видів екскурсійного аналізу розрізняють: мистецтвознавчий, історичний, природничо-науковий, виробничо-економічний.

У взаємовідносинах з аудиторією екскурсовод використовує методи педагогічного впливу, які ґрунтуються на дидактичних принципах (науковість, ідейність, зв'язок з життям, доступність, системність, дохідливість і переконливість). Ними визначаються зміст, організація і методика навчання екскурсантів, незалежно від складу учасників екскурсії - діти чи дорослі. Таким чином, екскурсійний метод є основою екскурсійного процесу і являє собою органічну єдність механізмів повідомлення знань екскурсоводом і засвоєння цих знань екскурсантами.

4. Напрямки вдосконалення екскурсійної методики

Екскурсійна методика є наукою про способи і прийоми проведення екскурсій. У ряді екскурсійних установ сфера екскурсійної діяльності методики розглядається лише як сума методичних прийомів. При підготовці і проведенні екскурсії не враховуються вимоги екскурсійної методики і необхідність правильного співвідношення трьох основних частин - методики показу, методики розповіді і методики організації екскурсійного процесу. Це надає істотний вплив на якість екскурсії і на ефективність її проведення.

Головним для екскурсовода є розуміння сутності методики, її призначення та механізму дії при розкритті теми екскурсії. Це розуміння повинно поєднуватися з певними знаннями і навичками, які дають можливість приводити в дію механізми методики.

Методика охоплює ряд проблем, пов'язаних з розробкою нової теми екскурсії, тому числі відбір об'єктів для спостереження, структура екскурсії, співвідношення показу і розповіді, взаємообумовленість методики і техніки ведення, зв'язок методики з психологією і педагогікою. Постійне вдосконалення екскурсійної методики є найважливішим завданням екскурсійних організацій всіх рівнів. Необхідно забезпечити участь у цій роботі всіх екскурсоводів. Екскурсовод як виконавець не повинен обмежуватися роллю споживача кимось розробленої методики. Він повинен бути одним з її творців.

Екскурсійні установи використовують різні шляхи підвищення якості методичної роботи:

Перший шлях - систематичне поповнення і оновлення знань і методистами екскурсоводами, їх навчання у вищих навчальних закладах, на

курсах, участь у теоретичних, методичних і науково-практичних конференціях, семінарах і т. д.

Другий шлях - розробка такої методичної документації (контрольного тексту, методичної розробки, "портфеля екскурсовода"), яка з'явиться основою для високої якості ведення екскурсій.

Третій шлях - детальна розробка технології використання методичних прийомів показу і розповіді з урахуванням особливостей різних екскурсійних тем та диференціації груп екскурсантів.

Четвертий шлях - практичне засвоєння методичних прийомів проведення екскурсій екскурсоводами, ефективне використання рекомендованих прийомів на маршрутах, в процесі конкретної екскурсії.

П'ятий шлях - чітке відпрацювання техніки ведення екскурсій.

І, нарешті, шостий шлях - засвоєння і збереження контактів між екскурсоводом і екскурсійною групою; володіння основами таких наук, як психологія і логіка.

Рекомендована література

Основна:

1. Зінченко В.А. Екскурсологія як туризмологічна наука http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nzkit/2010_8/15.pdf
2. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство. – К., 2007. – 464 с.
3. Емельянов Б.В. Экскурсоведение: Учебник. – 5-е изд. – М.: Советский спорт, 2004. – 216 с.
4. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. - К., 2006.

Допоміжна:

1. Федорченко. В.К, Костюкова О.М., Дворова Т.А, Олексійко М.М., Історія екскурсійної діяльності в Україні. - К., 2004.
2. Екскурсійна діяльність в питаннях і відповідях // Новини туризму. – 2006. – №14 (64). – С.10-11.

